

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เป็นสมเด็จพระราชินี ต่อมา ณ วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระราชินีเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

พุทธศักราช 2499 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงผนวชตามโบราณราชประเพณีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ ภายหลังเมื่อทรงลาผนวชแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำริเห็นว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ด้วยพระปรีชาสามารถสนองพระราชประสงค์เป็นที่เรียบร้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระอภิไธย “สมเด็จพระบรมราชินี” ขึ้นเป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” ตามพระราชประเพณี อันมีความหมายว่า “พระบรมราชินี ผู้เป็นที่พึ่งของประชาชน” จึงนับเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระองค์ที่สองของประวัติศาสตร์ชาติไทย

นับแต่นั้นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงน้อมรับพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อันเป็นราชปณิธานอันสูงส่งแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาปฏิบัติให้เป็นที่ชัดปรากฏแก่บรรดาพลนิกร ดังจะเห็นได้จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงอุทิศพระวรกายและพระราชทรัพย์เพื่อขจัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรทั่วพระราชอาณาจักร

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพลนิกรทุกท้องถิ่น โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดาร ทั้งมีพระราชดำริสอดคล้องต้องด้วยกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดมาว่า “ทุกข์สุขของพลนิกร ก็คือทุกข์สุขของพระองค์เองด้วย” (อาริยา สิ้นธุจรีวัตร, 2527 : 6 อ้างถึงใน ทรงสวรรค์ เพชรสิงห์ บรรณาธิการ, 2535 : 11-13)

จากวันที่ทรงรับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชินีมาจนวันนี้ เป็นระยะเวลายาวนานถึง 56 ปี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงปฏิบัติมากมาย ทั้งในฐานะ “แม่บ้าน” คือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ “แม่ส่วนตัว” คือสมเด็จพระชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้า 4 พระองค์ และ “แม่เมือง” คือแม่ของคนทั้งชาติ (คณิดา เลขะกุล บรรณาธิการ, 2548 : คำนำ)

พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงกล่าวตอบเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปีนั้นเปรียบเสมือน “คำแม่” ที่เข้ามาสั่งสอน ไม่ว่าจะประเทศชาติจะประสบกับสถานการณ์เช่นไร พระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานนั้นไม่ต่างอะไรกับภารกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนประชาชน เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพลสกนิกรเช่นกัน

ท่ามกลางเหตุการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอานั้น พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถก็ทรงเคลื่อนไหวจิตวิญญาณของประชาชนในสังคมด้วย พระราชดำริต่าง ๆ ที่ทรงตอบสนองต่อบริบทของสังคมไทยทั้งยามสงบ และยามวิกฤตินั้น ถูกถ่ายทอดผ่านกระแสพระราชดำรัส เพื่อให้ประชาชนได้คิด ได้เรียนรู้ ได้ปฏิบัติ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เพราะไม่ว่าบริบทของบ้านเมืองจะเป็นเช่นไร คุณธรรมในกระแสพระราชดำรินั้นก็เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพลสกนิกรไทยเสมอมา

ในหลักของพระพุทธศาสนานั้น สอนเรื่องวาจา หรือวาตะไว้ไม่น้อยกว่าเรื่องอื่น ส่วนในทางโลกเล่ายังถือหลักการที่ว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี”

อาจกล่าวได้ว่าการพูดนั้นเป็นศิลปะสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในอดีตกาลก็ดี ปัจจุบันก็ดี โลกจะต้องสดับตรับฟังคำพูดของบุคคลสำคัญ ๆ ด้วยความสนใจ เพราะการที่บุคคลสำคัญของประเทศจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ต่อชุมชนหรือสังคม เป็นการแน่นอนว่าจะต้องเพินหัวใจของเรื่องนั้น ๆ ออกมา ไม่ว่าจะทางการเมือง การปกครอง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ

สรุปได้ว่าผลผลิตจากคำพูดนั้น เป็นวิชาการที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เป็นมหาวิทยาลัยที่ทุกคนมีโอกาสตักตวงหาความรู้ได้ทั่วหน้ากัน (ประยุทธ์ สิทธิพันธ์ รวบรวม, 2516 : คำนำ)

วาทวิเคราะห์พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน คือเทอดทูนสถาบันอันสูงส่งไว้ และเพื่อความรอบรู้ที่ได้จากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าว

พระราชดำรัสที่ประทานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่จัดขึ้นทุกปีนั้น ถือเป็นมรดกล้ำค่าที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงมีให้กับพสกนิกร เนื่องจากเป็นถ้อยคำอบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมอันดีงาม อันเป็นไปในลักษณะการโน้มน้าวใจให้เชื่อมั่นในคุณงามความดี โดยเป้าหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ผ่านทฤษฎีทางวาทวิทยา เพื่อแสดงถึงพระปรีชาสามารถด้านวาทศิลป์ให้เป็นที่ประจักษ์ และเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านวาทวิทยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดสำคัญของพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตามบริบทของบ้านเมือง โดยแบ่งตามยุคสมัยของรัฐบาล
2. เพื่อวิเคราะห์พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถด้านกลวิธีในการสื่อสารตามทฤษฎีวาทวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

โดยพระราชดำรัสที่ปรากฏเป็นหลักฐานในการรวบรวมสำเนาของทางสำนักพระราชเลขาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมานั้น ในระหว่างปี พ.ศ. 2493 – 2509 ไม่ปรากฏหลักฐานในการเสด็จออกให้คณะผู้แทนต่าง ๆ เฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในวันที่ 11 สิงหาคม

ดังนั้นการวิเคราะห์พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น จะทำการวิเคราะห์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 จนถึงปี พ.ศ. 2548

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิเคราะห์พระราชดำรัสในการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 - 2548 ยกเว้นในปี พ.ศ. 2511, 2513, 2516, 2517, 2519 และ 2520 ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานการเผยแพร่โดยสำนักราชเลขาธิการ ดังนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์และนำมาซึ่งผลการวิจัยบางส่วนของพระราชดำรัส

นอกจากนี้การศึกษาพระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทาน แก่คณะบุคคลต่าง ๆ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาผ่านทางเอกสารต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการวิเคราะห์พระราชดำรัสได้ เนื่องจากพระราชดำรัสที่พระราชทานมีการสื่อสารผ่านทางโทรทัศน์ และวิทยุ ซึ่งไม่สามารถศึกษาถึงลักษณะของน้ำเสียงและอวัจนภาษาซึ่งย่อมมีผลในการสื่อสารได้

ปัญหำนำของการวิจัย

1. แนวคิดสำคัญของพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น เป็นอย่างไร
2. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงมีกลวิธีในการสื่อสารแนวคิดสำคัญอย่างไร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พระราชดำรัส หมายถึง คำพูด คำสั่งสอน ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 – 2548

คุณธรรม หมายถึง หลักคำสั่งสอนของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงมุ่งให้ประชาชนประพฤติดี

บริบทของบ้านเมือง หมายถึง สภาพแวดล้อมทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

แนวคิดสำคัญ หมายถึง ความคิดเห็น เนื้อหาสาระ และใจความสำคัญที่ปรากฏในพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่พระราชทานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในแต่ละปี

กลวิธี หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัส

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงประวัติและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสมัยต่าง ๆ ผ่านทางพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
2. สามารถนำกลวิธีในการสื่อสารของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่ดี
3. สามารถนำแนวทางการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาвањеของบุคคลสำคัญอื่น